

**PROFILAKTIKA INSPEKTORINING QASDDAN BADANGA OG'IR
SHIKAST YETKAZISH JINOYATLARINING PROFILAKTIKASINI
TAKOMILLASHTIRISH**

Xoliqov Abbos Inatillo o'g'li

Saf qismi otryad komandiri, katta leytenant

G'ofurov Javohir Jabborvardi o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 218-guruh kursanti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20432445>

Annotatsiya: Mazkur maqolada qasddan badanga og'ir shikast yetkazish jinoyatlarining kriminologik tavsifi va kelib chiqish sabablari tahlil qilingan. Profilaktika inspektorlari tomonidan ushbu turdagi jinoyatlarning barvaqt oldini olish borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar samaradorligi o'rganilib, mavjud muammo va kamchiliklar ko'rsatib o'tilgan. Shuningdek, xorijiy tajribalar va zamonaviy ilmiy yondashuvlar asosida profilaktika inspektorining faoliyatini takomillashtirish yuzasidan amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Profilaktika inspektori, qasddan badanga og'ir shikast yetkazish, kriminologik tahlil, jinoyatchilikning oldini olish, barvaqt profilaktika, ijtimoiy-maishiy nizolar, viktimologiya.

**IMPROVING THE PREVENTION OF INTENTIONAL INFLICTION
OF GRIEVOUS BODILY HARM BY A PREVENTION INSPECTOR**

Abstract: This article analyzes the criminological characteristics and causes of the intentional infliction of grievous bodily harm. The effectiveness of early prevention measures implemented by prevention inspectors regarding this type of crime has been studied, highlighting existing problems and shortcomings. Furthermore, based on foreign experiences and modern scientific approaches, practical proposals have been developed to improve the activities of prevention

Contact: 99 826 99 56

inspectors.

Keywords: Prevention inspector, intentional infliction of grievous bodily harm, criminological analysis, crime prevention, early prevention, socio-domestic conflicts, victimology.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРОФИЛАКТИКИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СВЯЗАННЫХ С УМЫШЛЕННЫМ ПРИЧИНЕНИЕМ ТЯЖКОГО ВРЕДА ЗДОРОВЬЮ, ИНСПЕКТОРОМ ПРОФИЛАКТИКИ

Аннотация: В данной статье анализируются криминологическая характеристика и причины преступлений, связанных с умышленным причинением тяжкого вреда здоровью. Изучена эффективность мер ранней профилактики, реализуемых инспекторами профилактики в отношении данного вида преступлений, указаны существующие проблемы и недостатки. Кроме того, на основе зарубежного опыта и современных научных подходов разработаны практические предложения по совершенствованию деятельности инспекторов профилактики.

Ключевые слова: Инспектор профилактики, умышленное причинение тяжкого вреда здоровью, криминологический анализ, предупреждение преступности, ранняя профилактика, социально-бытовые конфликты, ВИКТИМОЛОГИЯ.

1. Qasddan badanga og‘ir shikast yetkazish jinoyatlarining kriminologik xususiyatlari va profilaktikaning ahamiyati

Shaxsning hayoti, sog‘lig‘i va qadr-qimmatini eng oliy ijtimoiy qadriyat hisoblanadi. Bugungi kunda qasddan badanga og‘ir shikast yetkazish jinoyatlari o‘zining ijtimoiy xavflilik darajasi, yuzaga keltiradigan og‘ir oqibatlari hamda jamiyatdagi ma‘naviy-axloqiy muhitga ko‘rsatadigan salbiy ta‘siri bilan kriminologiya fanining eng dolzarb muammolaridan biri bo‘lib qolmoqda. Jinoyatchilikni jilovlash va huquqbuzarliklarning barvaqt oldini olishda davlatning

eng quyi, ammo eng muhim bo'g'ini – bu bevosita mahalla darajasida aholi bilan yaqindan xizmat olib boruvchi profilaktika inspektorlaridir.

Kriminologik tahlillar shuni ko'rsatadiki, qasddan badanga og'ir shikast yetkazish jinoyatlarining aksariyati maishiy zamin, ya'ni oila a'zolari, qo'shnilar yoki qarindoshlar o'rtasidagi uzoq muddatli kelishmovchiliklar, muttasil davom etib kelayotgan nizolar, rashk yoki alkogol mahsulotlari ta'sirida kelib chiqadi. Ilmiy tadqiqotlarda e'tirof etilishicha, shaxsga qarshi qaratilgan g'arazli va zo'ravonlik jinoyatlarining katta qismi to'satdan emas, balki ma'lum bir eskalatsiya (ziddiyatning kuchayib borishi) bosqichini o'taydi [1]. Odatda, dastlabki oddiy kelishmovchilik, haqorat yoki yengil tan jarohati yetkazish kabi holatlar o'z vaqtida e'tiborga olinmasa, vaqt o'tishi bilan og'ir oqibatli jinoyatlarga aylanib ketadi. Aynan shu ziddiyatli bosqichda profilaktika inspektorining o'z vaqtida va qonuniy aralashuvi jinoyatning mudhish oqibatlar bilan yakunlanishining oldini olishi mumkin.

Profilaktika inspektorining faoliyatida eng ustuvor vazifa faqatgina huquqbuzarlikning oqibati bilan kurashish emas, balki uning kelib chiqish sabab va sharoitlarini chuqur o'rganish, qonunbuzarlikka moyil shaxslarni aniqlash hamda ularga nisbatan individual profilaktik ta'sir choralarini qo'llash hisoblanadi. Ilmiy manbalarda ta'kidlanishicha, hududiy ichki ishlar organlari xodimlarining oilaviy-maishiy nizolarga doir individual profilaktika tadbirlari sifati bevosita mazkur ma'muriy hududdagi kriminogen vaziyatning pasayishiga va og'ir jinoyatlarning barvaqt oldi olinishiga xizmat qiladi [2]. Afsuski, amaliyotda ayrim hollarda oilaviy-maishiy ziddiyatlarga panja ortidan qarash, ularni "shaxsiy ish" deb baholash yoki profilaktik hisobdagi shaxslar bilan tizimli ishlamaslik oqibatida qasddan badanga og'ir shikast yetkazish jinoyatlarining sodir etilishiga zamin yaratilmoqda. Shu sababli, profilaktika inspektorlarining bu boradagi amaliy faoliyatini ilmiy asoslangan holda takomillashtirish bugungi kunning kechiktirib

bo'lmaydigan vazifasidir.

2. Qasddan badanga og'ir shikast yetkazish jinoyatlari profilaktikasidagi mavjud muammolar va xorij tajribasi

Amaliyot va ilmiy kuzatuvlar shuni ko'rsatmoqdaki, profilaktika inspektorlarining qasddan badanga og'ir shikast yetkazish jinoyatlarining barvaqt oldini olish borasidagi faoliyatida bir qator tizimli va metodologik muammolar saqlanib qolmoqda. Xususan, amaliyotda asosiy e'tibor ko'pincha jinoyat sodir etib, jazoni o'tab chiqqan shaxslar (retsdivistlar) yoki muqaddam sudlanganlarga qaratilib, potensial xavf tug'diruvchi guruhlar – tizimli ravishda oilaviy mojaro chiqaruvchilar, spirtli ichimliklarga ruju qo'yganlar hamda agressiv xulq-atvorga ega shaxslar bilan ishlash mexanizmlari yetarlicha samarali ishlamayapti. Kriminologik tadqiqotlar natijalari shuni tasdiqlaydiki, zo'ravonlik jinoyatlarining oldini olishda nafaqat potensial huquqbuzar bilan, balki jabrlanuvchiga aylanish ehtimoli yuqori bo'lgan shaxslar (viktimologik profilaktika) bilan ishlash ham o'ta muhim strategik ahamiyatga ega [3].

Shu o'rinda xorijiy davlatlarning "Community policing" (jamoatchilik bilan hamkorlikdagi politsiya) tajribasini tahlil qilish diqqatga sazovordir. AQSH, Buyuk Britaniya, Germaniya va Yaponiya kabi rivojlangan davlatlarda hududiy politsiya (inspektor) xodimlari shaxsga qarshi qaratilgan og'ir jinoyatlarning oldini olishda hudud faollari, professional ijtimoiy xodimlar va klinik psixologlar bilan bevosita integratsiyalashgan holda ish olib boradi. Bu tizimda asosan mojaroli xonadonlar va tajovuzkor shaxslarni axborot-tahliliy ma'lumotlar orqali barvaqt aniqlash, ularning xulq-atvorini prognoz qilish (Predictive policing) texnologiyalari keng qo'llaniladi. Xalqaro ilmiy doiralarda e'tirof etilishicha, hududiy xodimning nizolarni eng erta bosqichda aniqlash va ularni mediator sifatida hal etish salohiyati og'ir tan jarohati yetkazish kabi pinhona jinoyatlarning keskin kamayishiga to'g'ridan-to'g'ri xizmat qiladi [4].

Biroq, hududiy amaliyotda profilaktika inspektorining xizmat yuklamasi yuqoriligi, uning faoliyatida asosan oqibat bilan ishlashga e'tibor qaratilishi hamda nizolarni psixologik jihatdan deeskalatsiya (ziddiyatni pasaytirish) qilish bo'yicha maxsus amaliy ko'nikmalarning yetishmasligi maishiy nizolarning mudhish oqibatli jinoyatlarga aylanib ketishiga sabab bo'lmoqda. Qasddan badanga og'ir shikast yetkazish jinoyatlarining katta qismi kuchli ruhiy hayajon (affekt) holatida yoki uzoq vaqt davom etgan adovat natijasida sodir etilishini inobatga olsak, profilaktik hisobdagi har bir shaxsning ruhiy-ijtimoiy portretini yaratish va muammoli vaziyatlarga faqat yuzaki emas, balki chuqur individual yondashish inspektor faoliyatining yadrosiga aylanishi lozim.

3. Muammoning yechimi bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar

Yuqoridagi tahlillar va kriminologik xususiyatlardan kelib chiqqan holda, profilaktika inspektorining qasddan badanga og'ir shikast yetkazish jinoyatlarining barvaqt oldini olish borasidagi faoliyatini takomillashtirish yuzasidan quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi:

Birinchidan, profilaktika inspektorlari faoliyatida raqamli kriminologiya va "Predictive policing" (jinoyatchilikni bashorat qilish) tizimini keng joriy etish zarur. Ya'ni, hududdagi har bir oilaviy nizo, yengil tan jarohati yetkazish, maishiy shovqin va alkogolizm bilan bog'liq huquqbuzarliklarni yagona analitik bazaga kiritish hamda ushbu ma'lumotlarni sun'iy intellekt dasturlari yordamida tahlil qilib, og'ir jinoyat sodir etish xavfi yuqori bo'lgan "qizil toifadagi" shaxslar va xonadonlarni avtomatik aniqlash amaliyotini yo'lga qo'yish maqsadga muvofiqdir. Bu profilaktika inspektoriga xavfni to'g'ri baholash va vaqtini samarali taqsimlash imkonini beradi.

Ikkinchidan, shaxsga qarshi qaratilgan zo'ravonlik jinoyatlari profilaktikasida viktimologik yondashuvni (jabrlanuvchi bilan ishlash) kuchaytirish lozim. Ilmiy tadqiqotlar tasdiqlaydiki, tajovuzkor shaxs bilan ishlash qanchalik muhim bo'lsa, potensial qurbonning huquqiy va psixologik himoyasini ta'minlash

ham shunchalik dolzarbdir [5]. Shu bois, profilaktika inspektorlari hududdagi mutaxassis-psixologlar bilan birgalikda nizoli xonadonlardagi zaif qatlam (ayollar, qariyalar, bolalar) bilan individual viktimologik chora-tadbirlarni tizimli ravishda amalga oshirishi kerak.

Uchinchidan, profilaktika inspektorlarini nizolarni hal etish (mediatsiya) va deeskalatsiya (ziddiyatni yumshatish) usullariga maxsus o'qitish mexanizmini joriy etish taklif etiladi. Qasddan badanga og'ir shikast yetkazish jinoyatlarining aksariyati affekt holatida yoki g'azab ustida sodir etilishini hisobga olsak, hududiy ichki ishlar organlari xodimlarining psixologik ta'sir o'tkazish, muloqot va nizolarni tinch yo'l bilan bartaraf etish ko'nikmalariga ega bo'lishi mudhish oqibatlarining oldini olishda bevosita rol o'ynaydi.

Xulosa qilib aytganda, qasddan badanga og'ir shikast yetkazish jinoyatlarining profilaktikasi faqatgina ichki ishlar organlarining huquqni muhofaza qilish funksiyasi emas, balki chuqur ijtimoiy-psixologik, tahliliy va pedagogik yondashuvni talab etadigan murakkab jarayondir. Ushbu jinoyatlarning barvaqt oldini olishda mahalladagi profilaktika inspektorining faoliyatini zamonaviy axborot texnologiyalari, viktimologik yondashuv hamda hamkorlikdagi ijtimoiy xizmatlar bilan integratsiya qilish kriminogen vaziyatning barqarorlashishiga va fuqarolar hayoti hamda sog'lig'ining ishonchli himoya qilinishiga zamin yaratadi.

REFERENCES:

1. Антонян Ю. М. Насильственная преступность и ее предупреждение // Уголовное право. – 2017. – № 4. – С. 101–105.
2. Исмаилов И. Хуқуқбузарликлар профилактикасини такомиллаштиришнинг замонавий муаммолари // Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси ахборотномаси. – Тошкент, 2020. – № 1. – Б. 25–32.

SCIENTIFIC CONFERENCE OPEN PROCEEDINGS

Global Academic Knowledge Repository

3. Ильяшенко А. Н. Основные направления предупреждения насильственной преступности в семье // Российский следователь. – 2013. – № 15. – С. 26–30.

4. Sherman L. W., Eck J. E. Policing for crime prevention // Evidence-Based Crime Prevention. – New York: Routledge, 2002. – P. 295–329.

5. Квашиш В. Е. Основы виктимологии и профилактика преступлений // Журнал российского права. – 2018. – № 4. – С. 60–68.

Contact: 99 826 99 56

